

Բ Ո Ւ Ր Է Ս Տ Է Ն

ՍՈՒՐԲ ՍԵՀԵԿԵԷՆ

1852

Բ. ՏԵՐԲ

ՄԵՅԻՍ

ԹԻԻ 5.

Բ Է Ն Է Ս Ւ Ր Է Ն Կ Է Ն

Մ. Զ. Գ. Ե. Յ. Ի. Ն.

ՎՍԵՍՏՈՒՅ ԵՐԵՄԵԱՆ ԳԵՈՐԳ ԵՄԻՆԵՅԱՆ

Ս. ՍԵՀԵԿԵԱՆ ՎԱՐՉԱՐԱՆԻՍ ԶԵՆՃ. ԱՅՏԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԶԱՓ արդեօր քաղցր է ազգես որ ուսուր ի լաւ սնդր յառաջագի-
մութեան ցանկոյի լաւերուն հարեհասկը ակամքները բազմեղլ. և մանա-
ւանդ ազգ. տակը ամբողջից արդիս անսկզունչ և ուսումնասիրելի մոնկուայն
փայլ ըրած փափաքելի թեւարկութիւնը սե խնամքը, որուն ի վաղուց ե-
րօտապարտ ըլլալով, և արդ իսկ երախտագիտութեան ազնիւ զգացմամբը
շարժեալ կը փութամք արդին յաւթեանը ևս հազարդել, մեր անհամեմատ
ցնծութեանը առիթ տուող Վարժարանիս ազնուտիայը Պաշտպան Ղերա-
յարդ ԵՐԱՅԻՆ. ԳԵՈՐԳ Միքայէ, որ իւր ազգ. ասիրտին ինքնաբերորէ բարեյա-
ւարութեամբը անցեալ ամսուն 24 երօրդ օրը, իւր յանկարծական այցելու-
թեամբը գողցես իւր հարազատ ասնիցը դէմքին վրայ բերկրութեան նոր
ճաճանչ մը ցայտեց:

Վարժարանիս դուռը հասածին պէս՝ Երաժշտաց պարք քաղցր նուագնե-
րով զինեց ընդ առաջ, և օղբունեց զՎարին շնորհաբեր զաւուստը, և զՆորր
մինչեւ ուսման սրահին պարագլուխ հանդիսացուց, ուր որ բիշ մը հանգիստ
ընելին ետեւ՝ ուղեց Երաժշտաց ուսմանց վարժութիւնն այլ իմանալ փոքր ինչ
հարցաքննութեամբ. որ ասուն ուսուցիչը իրենց դասաւանդները կարգա-
յաջորդաբար յատեան հրաւիրելով՝ անաշուտակէս քննուեցան, և բաւական
յառաջագիւժ՝ զարգացումնին քաջ պատասխանատուութեամբ իմացուցին,
որով և յայնատեա կ'իմացուի դատաւարաց մասնաւոր փոյթը, և Արին հայ-
րազօրով խնամցը փութ անդ չի վառնուիր: Ղաւարճութեան յորդոր մը ե-

զաւ հոսեւ աշակերտելոց դժաշխած գեղեցիկ գիւղանկարներն և ուրուապ-
բութիւնները, որոնց ամենուն վրայ ալ իւր փոհութիւնը ու խնդութիւնը
զատ զատ յայտնուէն ետեւ՝ ցնծութեամբ որով, վսեմ հայուածքով ու սի-
րայորդ բանիւք քաջայէր առաւ, ու իմացուց իրենց ազգիս ապաղայ փա-
ռայքը նշոյններն ու ակներեւ յոյսերը ընտիրին. և յարգորեց որ ուսման քնին
անձանձիր շարունակեն, ու ջանան իրենց անախտուն հասակներն ու բարե-
բեր օրերը ընդունայն չի մոխելու:

Յիրաւի, Նորին Վեհափառութեան սոցափ յարգաւորտ խնամնոցը և բարե-
խոսնութեանցը փախարէն՝ Նորին Վեհափառութեան ազնիւ կենացը առողջու-
թեամբ և երկօրութեան բարեմայթու յոյսէն զատ ուրիշ կերպով չենք
կրնար արտայայտել մեր որովն խոր երախտագիտութիւնը, որ անընդհատ
կը ջանայ կը ճգնի ազգիս զաւակները ուսման ցանկալի ստղորեղնե մէջ առ-
խանձելի կացուցանել:

Նա և հետագայ ներբողական երգս ալ երախտագիտ օգուով կերպէ ի
դիմաց բոլոր աշակերտաց Վարձարձիրտ յառաջագէտ ուսանողաց մէկը:

Ե Ր Գ

Ի ՇԱՌԲԱՆԻՆԻ ԸՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՊԱՇՏՊԱՆԻՆ ՄԵՐՈՅ

ՎԱՆՍԼՓԱՅԻ, ԳԻՈՐԳ ԼՈՒՐԱՅԻ

Ե Ր Ը Մ Ե Ը Ն

Տգիտութեան մինչ սեւաթոյր ծալեր սփռեր մէքն ի նիր,
Օտարիալի լոյս արատըծ ժաբել ուսման շոյտ ի ցիր,
Յեկից անդէն ի վեր ջահեալ ՎԵՃԱԶՆԻ յոգի վառ խանդից
Փորու թաղիս հեք մանկաւոյն ցուցար պաշտպան իմաստից,
Օղղատիրաց զքեւ արկեալ սուրբ պատմութեան փայլ ի փայլ,
Յաւիւն աշխարհ մեզ հաստեցեր զայս յարան քաջափնու:
Քեւ փայլեցան քաղցր ի մայիս, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ անգլի քաջագրանձ
Ղէմք զունաթմափ և սիրտ լքեալ հալիսդն ձեռնին սրբ մանկանց:

Մանկունք Մահալեան Քեզ երախտագիտ
Կեանս մողթեն Վ. հիդ ընտանեք յաւելու:

Դրուատեցի յոսկկորոյ՝ յազատ Մասեաց սերճ ի գլուխ,
Բարեբարիդ անմահ անուն միշտ պանծոցի իրբեւ գուղի.
Հաշիկեցին Վեհիդ սրտք յզորտս երկրի ծայր ի ծայր,
Կոցցե անդէն մատնոցդ գործ նուատիցս ի սիրտ յամս յամայր,
Ո՛հ, անձկալիդ իմ Ըյրարատ տանքս Հայկեան փառաց շուք,
Սի եւս հեղաւր դարձար աղի, մի եւս, այլ յիս, թող զայդ սուգ,
Ո՛հ փառաց քոյն Անձիդ, տհա՛ մանկանցս միակ յոյս.
Սիրտ ի բորբոք սէր յիմաստից առատ ձօնէ մեզ ըզոյս:

Երկնք ընդ այնք առտնդ հայք ի փառ
Անմահ շնորհացդ լիւ կան պատկառ:

Սուտաք տնտան սուրբ կնարնոց հնչեն սիրայդ հեշտ 'ի լուր,
 Երգիչը Հայկեան հիւսնն քեզ ճան դգրուատիս Երգոյ բիւր:
 Օղբ ընդ լարից և մեք տատեն մաղթմոսս յերկինս տամք 'ի վեր,
 Սիշտ գոչելով թէ յամերամ, կեցզէ մանկանցս քաջալեր:
 Քանի խնամոցդ քոյ մեզ պարզի ոչ Լրանիմք, ոչ Լրբէք,
 Քոյդ յորդարայս ջան մաւ 'ի վառ ցանկ տարագրէ զմեր մեզ:
 Իւրատատանիս դիւաննս վարդից բիւրուց բարեացդ փոխանակ,
 Քեզ անձկալիցք քեզ նուիրեմք, զեհիկ 'ի գլուխ հիւսել թագ:
 Կեցզէ ԵՐԱՅԵԼԱՆ ԵՐՓԵՆ ԽԵՐ ԴԵՈՐԳ,
 Կեցզէ յամբս ձիդ Հասալին ընդ թեւովք:

Յ. Վ. Գ. Կաթիկոս:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Լուր և գիտ Հայաստանի:

Մեք Հայրենաց ցանկալի յիշու
 առկները և գերահուշակ փառքերն ու
 պարծանքները՝ տն աստիճանս սուր ար.
 ձառանք մը ունին, որ անընդհատ
 ազգասիրացս եռանդուն սիրտը հըն.
 շնչընէլէն 'ի զատ՝ օտար հետաքնին
 ճամբորդներու անգամ ազդելով, ա.
 նանց սոփյ գարշապոքները խիստ հե.
 ուաւոր տեղերէն դէպի իրեն հրաւ.
 բաժնէ: Եւ իրաւ ցընէ, Սիրելի Հայ.
 րենիք իրաւ ցընէ կրօնով, քու սքանչելի
 յիշատակներուդ և պարծանքներուդ
 գեղեցիկ համբաւը այնչափ հռչակվի.
 է, որ Եօխայ մաւռեկազ ճամբորդը
 հետաքրքրութեամբ լցուած նախ և
 առաջ քու սորքդ կը գիտէ, և եպի.
 րօք կապչի կը մնայ, երբ թէան հը.
 բաշտի պայծառութեանց և հնու.
 թեանցդ աւերակներուն տակը թագ.
 ված ու փըշըրված նշխարներդ, և թէ
 տակաւին կանգուն եղած երևելի քա.
 ղաւներդ դիտելու ելլէ:

Հոն կը տեսնայ Տիգրանակերտ մը
 որ իր հաստատուն ու հոյակապ դիր.
 քովն ու լայն ամրոցներովը, մամա.
 նակին ամեն թշնամեաց աչքին ահ.
 ուելի տեսարան մը կընծայէր, մանա.

ւանդ Հովնայեցուց դէմ, կը տես.
 նայ ան Համիրամակերտը՝ ուր մեր
 կորովին ու քաջն Հայի իւր լայնալիճ
 երէթթեւեան սղեղամբը յանգուգն
 Իւնայ յաղթանդամ մարմինը յերկիր
 կը հարստահարէր: Դաւրէժ մը՝ ուր
 մեծն խոսրով պարսկոց Երաւիւր թա.
 դաւորը մինչուի Հնդկաստան փախը.
 նելով՝ բոլոր Պարսկաստան իր տակը
 դրաւ եր, Մճբին մը՝ որուն շինու.
 թեանը համար Սանատրուկ իր ամեն
 ստակը փամնելով, անդրի մը կանգնե.
 յուց ձեռքը տնակ մը և մէջն ալ դը.
 բամ մը դրած, լսել ուղեւով թէ՛ ահա
 աս քաղաքին համար բոլոր ունեցածս
 ճակեցի ու միայն մեկ դրամս մնաց.
 և Մի մ'ալ՝ ուր տեղ Հայրենասէրն
 ու Լոռքինին Վաղիկ բազմապետակ
 տառապանքներ կրելէն ետեւ իր ազ.
 գին սիրուն համար զոհեց կեանքը.
 ան թագաւորը՝ որ խելքով և ումով
 բոլոր թշնամիները կը հալածէր և իր
 ժողովրդին բարորութեանը և հան.
 դըստութեանը ազել կը հոկեր մեռաւ
 նահատակօրէն և ազգասիրաբար՝ և
 ահա տխուր յիշատակն ալ իւր փրած
 սիրուն քաղաքին հետ մարդուս սիրտը
 կը ծմեցընեն և աչքերն ալ առանց
 տրտաւարի չեն ձգեր...

Սակայն բացի ամենցմէ խիստ դ.
 վելի և անմահ յիշատակը նախնեւ.
 ցըս կրօնից հաստատութեանն է, որ
 ամեն լուսաւորացոյ օրդուց ճակտի.
 վրայ դրոյժմած իբրեւ ազգութեան կը.

նիք, և առարկական ողջամիտ վարդապետութեան աւանդութիւն արեգական պէս կը փայլին. և Հայաստան պարտաւոր ճամբորդներն ալ այս մասին խիստ եփեջք չտրմանքի մէջ կ'ընեն ինչպէս որ իրենք ալ կը խոստովանին:

Վարդապետութեան ամենագորշաւոր ձեռքը մեր սուրբ ալ յատկապէս բնութիւն էր որ անմահ աւերակային փառքի մը հասցնէ, ինչպէս որ ալ հասուց. վասն զի երբ տեսաւ որ կը ապաշտութիւնը Հայաստանու շրջադէմ տիրելով՝ անմեղ ժողովուրդը գերի պէս շարաշար կը փարէր, գլխաւոր վերէն և միանշանակ ճշմարիտ հաւատոյ անշիքանէի լոյսը Սրբայն Արդարաւ հոգւոյն ծագելով՝ լոյսը համեղ զմեզ անոր հետ խանութեան մէջին խաւերէն: Սիրտ վեցաւ Մարգար աւ բոլոր Հայաստան Քրիստոսի անտէն մերոյ թագէտս և խորհուրդէն սուրբ աշակերտաց ձեռքով: Քարանդեցաւ կուսարարութեան թանձր խաւարը Քրիստոս նկարն լուսափայլ կրօնքէն և ամեն տեղ գրեթէ ճշմարտութեան անաղա ծառ ագայթը ծագեցաւ:

Բայց երբ անոյնիմաց ձեռքովն կը առաջադառնան ոգին կրկին հայոց մէջ տեղի ունեցաւ, և անմեղ Վարդապետութիւնն ալ որ մարդիկ փախուցան և կրօնից լուսաւորութիւնը մթնոլորտ սկսեց, գարձեալ խղճոյ, և չուզելով որ անմեղ մէկ երեւելի աւերակ մը խաւարի մէջ մնայ, խրկեց Վրիդ որ մը որ քման 15 տարի անասնէի շարժարանքներ կրկին և խոր միտաբար նետուէին վերջը վերջը պիտի շարժարդ Տրդատոյ հետ մէկ տեղ ելաւ քուր մերը ջարդեց, մեհնանները կործանեց, և քրիստոնէական կրօնը հաստատեց ու տարածեց. յարցն նաեւ Ներսէսներ, Իսահակներ, և Սեբաստիաններ, որոնք մեծ ճիգ թափեցին որ սուրբ վերստին անհաւատութեան փոսին մէջ չի դարձնին, և միաբանութեամբ ու սիրով ամեն տեղ եկեղեցիներ, վանքեր, վարժարաններ

հաստատելով, սուրբ երկիւս աստուածաբանաբանութեան լոյսով որոյն առաջունին, և գիտութեան քաղաք ճաշակաւ քաղեցնցին:

Համառատ խոսելով, ան քաղաքին փառքը աւերակաւ մեր նախնեցի յաւերակայն յիշատակը՝ միշտ ալ մեր օրերն ալ հասաւ. և ինչպէս որ մեր սուրբ հայր ան սուրբ կրօնքը աւանդ մէկ փայլ սրտաւ մի բնական ու պահեցին, մենք ալ նմանապէս տեսանք և ճիշդ պահելու պարտաւոր ենք ինչ որ սրբական հարստութեամբ պարծելու իրաւունք կ'ուզենք ժառանգել:

Քրեմն մը յայն ցեալին սուրբ աստ. թեմա և անոր քով թեմայում էն այնպիսիները՝ որոնք չէին ստորդ ալ նոյն խել հայեալ զանց սրբից ըլլալով, աւանդ աստուծոյն երկեղջուր, կը պահարարէին հայաստանեայց ուղղափառ գաւանդութիւնը. քովի գաղաղարարութեան արժանի են այնպիսիները՝ որոնք հարաբարակաւ անխառն տեղը կը փառահամբաւեն զմեզ հազար ու մէկ զոյարարութեամբ ու սուրբութեամբ, բայց զիստան որ այնպիսի փայլասութիւնները մաքնանալիս լուսաւորութեանը հետ յարաբերութիւն չունին, և գիտանալ որ տառ թիւնը ամենեւին մէկ տեղ մը յարդանք չունին. քանի որ ճշմարտութեան աննկուն ոգին անոր գաղաղարար կեցած է. մէկ խորհրդ կ'ըսենք անոնց որ անգամ մը կարգան Պ. Յովնանէս Ս. Սայր հաշակաւ որ Վրիդոյն ինչ Հայաստանի փայլը տաւ անաղա տեղեկութիւնը՝ որն որ իր Տեղեկէն Օւ Սեբաստիան Տեղեկէն ըստ անգամ գրեթէ քաղեր են:

«Հայաստան կամ հայոց աշխարհ հը որ Վրիդ մէջ 106,000 քառաւոր կուսի մըն տարածութեամբ աղանիւ և բնդարձակ երկիր մի է, հին 7 տասնէն 7 վեր երկու մաս բաժնուած է. Սեբաստիան ու փայլը Հայաստան, ու զինք արեւելքն են և վերջինք արեւմտեան մասը որ կը պարսեմակէ:

« Երբնիւր արեւելքէն օսհման ու-
նէր Իրաք ածէմին, հիւսիսէն Կա-
գիսն ու Բաբելոն, հարաւէն մի-
ջագետք: Երկրորդը ըստ մասին
իրեն օսհման ունէր, Գրապիզմի,
ու Իիսնիոնի (Ղանայ) կուսակա-
լութիւնները, Սեմն Հայաստանը,
Եւրոպայումը, Արեւելան, ու Եր-
բանս գետը:

« Երկնիան (Հայաստան) Երմե-
նէն անանցած է, որ Սեմի կամ
Սիննի մէջ լեռնոտ երկիր մըն է,
որ մարդ արէն բոլոր ուրիշ աղբերը
Բարեկոյնի դէմ հրաւիրելու առնն
նայն քաղաքին բնակչաց համար ալ
խառն է պապիս. — Պատուէր տու-
ն յինն Երաքառեան թագաւո-
րութեանցն և Երքանաղեան դըն-
դին, կանգնեցէր զնախա նետա-
կալս. ելէր ի վերայ, շարժեցաւ,
ու շարժարեցաւ. զի եկն Եհան ի
վերայ Բարեկոյնի խորհուրդ տեա-
սըն: (Երմ. 27.): Եր-
բանայ և Երաքա բնակիչք թե-
պետեւ յայտնապէս զոտ զոտ ել-
նալ թագաւորութիւններ կը նշա-
նակեն, բայց մէկ են, ու նայն Եր-
բանայ կամ Հայաստանի ժողո-
վորդը իրենց մէջ կը տարւոնու-
նէն: Հայաստան իր այժմեան բոլ-
որնարձակ գիրքովք օսհման ունի
հիւսիսէն Գրապառնն ու Կապիսը,
արեւելքէն Երմանի և Երաքե-
անիսնիս ուստց կառակալութիւն
ները, հարաւէն Տիգրանակերտը
(Տիգրաքէր) և Մարաշ երկիրը
(Բիւրսասան), և արեւմուտքէն
Երբանս գետը: Սեմն Հայաստան
հիմա Թորքոմեան անուամբ կը յի-
շատակի. երբեմն Հայաստան ալ
կ'ըսուի, և կ'իկայ Կապիսս լեռան
հարաւային գին, իր մէջը տանե-
լով Կարնայ (Երգիւրիւմ) տաճկաց
կառակալութիւնները, Կարս, Վան
ու Տիգրանակերտի մէկ մասը. իրեն
օսհմանագլուխ ունեւորով Սիջա-
ն գետի գաղաղալանքը, նաեւ Իրա-
նի կամ Երեւանու Պարսկաց կառ-
ակալութիւնը:

« Փոքր Հայաստանը առ այժմ

« Երաքիս կամ Երման անուամբ
կը գիտցուի. ու տաճկաց ձեռքն
է, և մարաշու ու Սեբաստիայ (Սը-
սվազ) կառակալութեանց մէջ բաժ-
նուած է:

Սեպտեմբր Գալանդիս:

ԲԱՆԱԾՏԵՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՈՍ

Սերուն հոգիտ մարդ ու արօտ
գերմ պճնեցան երկնաւանդ
Պար բանեցին և հիւսեցին
իրենց գիտուն ծաղիկ թագ:
Երբին ահա նոր կը ծագի
Կամարն բոցով կը վառի
Քաւ խրնաւմէ գ սիրուն մայիս
Երկիրը հալաւ ծիրանի:
Ժիր մըլիւնը ու բախաւ թեան
Խաւից անուշ ոշարակ
Ահա բաւ, աւարք երկնածիր
Ամբարելու ժամանակ:
Գեղսուկ հոգիւն անմեղ հոտը
Ճարակողատ մարմանդներ
Տարեր անուշ սրինդովը
Սեղմ կը սուլէր ու կ'երգէր:
Գառնուկները մօրերնուն հետ
կը վազըտեն դաշտէ զաշտ
Լեցուն ծրմին հոսման կոթոտ
Խեղճ կը մայիկն անհանդադու:
Մանուածաւաղ աւուսակները
Խախտալով կը սուլեն
Պարք ու կախոյ կը տատանին
Կենտրոնիկ հաղմերն:
Սերուն մեղուն ծաղիկներուն
Հեղիկ մեղիկի կ'ողջունէ
Չարթմերեւ յաւիկ երգով
Հիւթ կը ժողով անանցմէ:
Թուշանները երամ երամ
կը թալքոին ծառէ ծառ
կը ճոռաղեն որտեղնուն մէջ
Աւախաւթեան կայքը վառ:
Ժիր մշակին տրտուրը
Տուիր այսօր բերեղութիւն
Ճաղիւղ լայիւր տրան ու այգին
Աւառ բրիր իմ գարուն:
Երբոր երթաս ջրայ երբէր

Ուրիշ անգամ մտածաւ զիս
Այլ շատ սարի ծաղկանց փնջով
Սիրով զգուես ով Մայիս :
Հ. Ս. Եղեան :

ԷՇԽԵՐՀԵՐԸԿԸՆ

Պէտք է բարեցոյց և Հարաւային
Ժամանակագրական Գիշերահաշիւ :

Ղրտի բարեցոյցը բաւած էր
կիրք, որ Լիփիայի այսինքն Լիփի-
կէի էն հարաւային ծայրը կիցնայ, գը-
տան Փարթուքները 1493 ին և է.
րեք հարիւր տարիէն ետեւ, այսինքն
տանընտէրէն բոլոր դարուն մէջերը
սկսան Ալբուպայէն գաղթականներ
հան երթալ, ու իրենց բնակութիւն
հաստատել :

Եւ երկիրը երեք կողմէն պատած
է Հարաւային Խաղաղական Ալիւա-
նաք, ողջ բարեխառն է և երկիրը այն-
չափ հարուստ որ գրեթէ Լիփի-
կէի ամեն տեսակ բոյսերը կը բերէ.
փայրի կենդանիները որ առաջ խիստ
շատ էր, հիմա քիչցած են. այս կողմի
մտաւոր բերքերէն էն ընտիրը Պաշտան
է, որ խիստ շատ կելլէ. բնակչաց կէտը
ձերմակ և կէտը սեւաւ է. ունին նաեւ
քանի մը գրկաւոր քաղաքներ :

Լիփիկէի երկրին այս մասը միւս
մասերէն երեւելի քիչցածն պատճառը
այն է որ Ալբուպայէն Հեղեանտան
գաղա թուրք նաւերը հոս կուգան ի-
րենց քանի մը օր հանգիստ դանելու
համար, թէպէտև հիմա այս երկիրը
Լիփիկէից քիչ քան է :

Ալբուպայէնցիք հոս գաղթողներ
ունեն և առջինը Հարաւային Եզան,
որ Ալանիայէն վերաբուժին միջուր-
դու թեմաքը թուրք ընտանեօք այս
երկիրը գաղթեցին, ու հոն սկսան
բնակիլ :

Եւս տունն Փարթուկայցիք բնիկ
տեղացի բնակիչներէն զգուած էին
այնչափ երկար ժամանակ եղած պա-
տերաղմիկուն պատճառաւ :

Հարաւային այս երկրին մէջ ա-
մենեւին մշակութեան ամենահարկա-

ւոր արհեստին ձեռնամուխ չեղան.
սովորեալ տնիէ ծագած օգուտները ի-
մանարով թուրք Ալբուպայցիք իրենց բա-
տացածքները բնդարձակեցին, ու
ամեն կողմ իրենց առժամանակեայ իշ-
խանութեան ապիր առին, տնանկ որ
տեղացի բնակիչները պարտաւորեցան
մերձակայ անբեր բնդարձակ անա-
պատը երթալ, ուր տեղ միայն թու-
փառական Պաշտանեան թովթար լա-
ուած փոխտաւան յեղը կապերը.
Լիփիկէի այս մասին վրայ տեղն է
տեղը մեկի իմացեօք Ալայեան անուն
Ղալգիայի հաշակաւոր ճանապարհ
հարկը եղաւ, որ յատկապէս այս կող-
մերս սոցեւութեան կըտարով մի ըստ
միայն անոնց ամեն որակութիւնները
գնած է, որոնք իւր ստորագրութիւն
բնիկ տեղացւոյ վրայը այսպէս կը-
նէ :

« Հողեմեացւոյ արտերուն դը-
ռ լուինները շատ դուրս յցուած է, ու
ընդհակառակն ալ ծնունդին շատ
ընդ քիչ երկիրն խիստ տափակ, և շա-
ն տերունը մինչեւ Տգիծ երկայնաւի
ունեն, քիչ երկուն ծակերը շատ բաց
ունեն, ու « Դնաղուոյ պէս ալ գէպ է
մէկ կողմը ծածած, բերանին մեծ,
տակուներին ալ փայրիկ փայլուն ու
տափաւակ է, աչկաներին շատ գեղե-
ցիկ և կատարելապէս բարեկեցիկ,
ընթացքին ալ կանոնաւոր և վայել-
չ լուչ, նմանապէս կիւններն ալ բաւա-
ր կան գեղեցկատեսիլ ու ճարտար
ունեն :

« Բնդհանրապէս Հողեմեացիք
մէկ հոնգորտ բնաւորութիւն մը ու-
նին, ու զիրենց յարաւոր խորհրդ-
ը գաւօղ կը յցեն. իրենց յանձնուած
կենդանեաց հօտերը մեծ զոռչաւ
կը պահպանեն, որովհետեւ տանը
բնականաբար հովնեն, ու ամեն
ին մշակութեան հոգ չեն տանիր,
ոչ կը սերմանեն, և ոչ ալ մէկ փոք-
րիկ տունի մը կը անկեն. կենդանի
ներէն քաղած կաթերն առանց
ուրիշ քան մը շինելու կը խմեն :

« Իրենց որչափ որ հովն են, այն
չափ ալ աւելի ճարտար, ու համար,
նախ որոտողներ են, որոնք թուա-

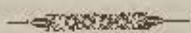
ուսման հրահանգներն . ազէկ վաղաղ
նն , և բոս մեծի մասին վայրենի ա-
ռապակարարչ մարգիկ են :

Պէտքէն թացիք ամենեւին բնա-
ր հաւթեան քաղաք շունին : հապա-
ր դիւղերու պէս տեղւոնք խաւ մը
որով մը ժողովրդած կը բնակին , իրենց
հապաւտին մեծ մասը ոչնորի կամ
վայրենի կենդանեաց մարմէ վերար-
ր հաւ մըն է փարտալիք թեւերով կար-
ր աւած : այս վերարկուն հաւ կը կոչ-
ր ուի . դիւղերը իրը ծածկարան կը ծա-
ր ապէ , և յերկնայ թէ որ սուր բլաց
որդանի կը հանեն , թէ որ անձրեւ գալ
ր կը գոյրեն :

Ի թէպէտեւ Հոգենթացիք դիւղ
ր առվ այսինքն գլխարկով , սուրի ա-
մաններով , և ամեն մէկ իրենց փայլ-
ր գանձածներով Նշարապաշտ կը նը-
ր մանին , ինչու որ անոնցմէ աւած են ,
ր սակայն անոնց երեսնուն գծագրու-
ր թիւնը իրենց յեղը միշտ կը յայա-
ր նէ ր :

Հոգենթացեաց հօտեր արածելու
իրաւունքը կամաց կամաց ձեռքերն են
երթալով վերջապէս հասարակ գերի-
ներու դէս ելան : սակայն 1828ին
յուլիսի մէջ Նիդղիոյ կառավարուե-
պաշտպանութեամբ իրենց հայրենի
ժառանգութեանը տէր եղան , և
30-000 դերբէն աւելի գաղթական
ժողովուրդ ստիտակ ժողովրդեան
պէս քաղաքական իրաւունքներ և
արտօնութիւններ ստացան :

Գրեգոր . Ա . Գ . խախտմանց :

Վարդգէսի ատոյթաւիտեան նշանակիլ . անոր
ման , թաղման հաբար , և ուրիշերու
Վաղէա փխարբընը :

Երբ 1821 մարտի կէսին ժամա-
նակները Վարպէտն մարմնոյն վրայ
սկսեց մահուան պաղօթիւն մը տի-
րել , ու ինքն ալ հաւաքանք կը հե-
մէր , իւր սովորական բժիշկը գնաց
զանի , տեսնելու որ ասուն Վարպէտն
պոտայ . մի , ինչէ այս քաշած . ին-
չու արդեօք թնդանօղներուն գրե-
տակները ինչպէս ինծի այս ողորմե-

լի փնտրիտ մէջ մեռնելու . ևս որ
աշնչոյի աշխարհ , քաջ ու ճարտար մե-
կն էի , հիմա հաղիւ թէ կարող եմ
աչքերս բանալ , և այս խօսքերէն ետ-
քը գոցեց աչքները . վերջապէս ի-
րիկուան դէմ ելաւ նստաւ , և զինքը
շատ ստիպելէն ետքը քիչ մը բան կե-
րաւ . առ միջոցս Պերդոսնտ ակիկնը
ներս մտաւ , և անոր առ աջարկեց թէ
վաղը կառքով իրեն հետ չըջաղայելու
երթայ . քեզի հետ կանաւի կե-
րանք բաւ Վարպէտն զով օգր կը ծը-
ծենք և ակտորականիտ կը բացուի , և
կիսմայիտ ներգործութիւնը յաղթենք .
դուն ու ես շատ դէշ ենք , երկուք-
նիս ալ ջանալով մահուան ժանիքնե-
րէն մենք մեղ ազատուի :

Վայիսի 5ին ցուալի դիւղերէ մը
ետքը , իւր անձնական տկարութիւնը
երթալով կուեղնար , դժուարութե-
կը խօսէր , և ըսածներն ալ կարուկ և
անորոշ խօսքեր էին , ինչպէս ջը-
գընի , ջըգընի , ու այս եղաւ իր
ըթեանքներէն երած վերջին բառը ,
որ կը ցոյցնէր թէ խելքը միայր մի և
նոյն ժամանակը անգամ պատերազմի
նոյն գաշտին փոյ եր . վերջապէս քիչ մը
ետքը շովք լեզու բերան չի մնաց , կե-
րեսաւ թէ կենաց կոյծը չիլած էր ,
բայց ետքը կրկին ուժ մը եկաւ փան ,
սկսաւ երակը դարնել . ձայնը նուա-
ղէլ , ու խորունկ հառաչանք մը հա-
նեց , որ ասուն քովի եղողները խնա-
յան թէ Վարպէտն դէս ողջ էր . նոյն
օրը մինչեւ իրիկուն տնտնի անցուց ,
բայց գիշերը արանեւ անոնքները բաց
և ուշքերը անկած մնաց , երակները
զարնելէն դաղրեցան . ահա իր ժա-
մանակը հասէր էր . ժամը 8ին մտա-
էր որ իր ըթեանքները իրար միա-
ցուցած հոգին աւանդեց :

Վայիսի 8ին սուաւօտուն թաղման
հանդէսը կատարուեցաւ , նախ և
առաջ քաղաքապետը եկաւ յետոյ ալ
ճոխապետի փոխանորդը , և յետոյ նա-
խարարները թէ քաղաքական , թէ
պատերազմական , որոնք բոլորն ալ
Վնիկուսի մէջ ժողովրդեցան , ողբ բաց
էր , ժողովուրդը ճամբուն վրայ դիւ-
լեցան . երամիշտները օգր կը թն-

դառնանք . առանկ հեռաւոր երկիր
ներս մէջ ամենեւին ասանկ տեսար
տեսարանն մը չէր եղած . կէս օրը կէս
ժամ տեղած խնդրանքով զորքերը
թաղապը մեծ գծուարութիւն վերա-
ցին , և մինչեւ թաղապարտութիւն
կայնամ տեղը տարին . զանիկայ կառ-
քին մէջ գրին , իսկ ալ ծիրանադրոյն
թաղապարտ մը ծածկեցին և Վաթոյն օնի
Սարենիկոյի մէջ հագած վերաբերուն
ալ վրան գրին : Վաթ հանդէսին ժա-
մանակը բոլոր զինուորները իրենց հը-
րացանները խնկարեւուն տակը գլխի-
կայր բռնած կերթային . բայց ծամ-
բուն բազմութիւնը ներկայով կառքը
չի կրցան մինչեւ դերնզմինը տանել ,
ուստի իսկ մը Վաթոյնի թիւ
դանդաճիկ : զորքերը առին թա-
ղապը . Արեւիկ Վաթան կատարեց
նիւթեղերն խորհուրդները . ծովակա-
լին նաւէն սկսան թնդանոթներն նե-
տել , երեք անգամ չնախան թնդա-
նոց նետելնն ևս թաղապը գե-
րեղմանը իրեղեղեղն . ահա այսչափ
տեղը բաւական եղաւ պարտեւանի-
լաւ անանկ մեկու մը ժողովներ , որոն
բոլոր Վաթոյն պարտիկ կառքը : Վա-
թոյն օն ինքը ցցաւ ճիւղեր իր թաղա-
լաւ տեղը , և կրտէք Հեղինէն ձոր , որնոր
առանձնակի տեղ մընէր , և ուրտեղաղ-
բիւր մը կը բղկէր . տակեց կը լեցու-
նէին ծառայները Վաթոյն օնի ար-
ծաթե ամանները . այս տեղը իւր չոր-
ջագայներէն աւելի գաղաւթաւ էր ,
և այն հաշտութեամբ արարեալը օտա-
րութիւնը բրած էր այն աւանդիկ
ծառերով հախանաւոր աղբիւրին ե-
ղիկը հանգստանալու , իր սակները
հաս տեղը տնկած իրենց հանգիստ
չի գտան , ինչու որ Սենի եղերները
փոխադրեցին , որ իր սիրած գաղաւթ-
քի ժողովրդոցը հետ հանգստա-
նան :

1840ին Վաթոյնից ինդրանոր
երկաւ տեղութիւնները միտքանեցան
Վաթոյն օնի սակները Սե-
Հեղինէն կղզին ճոնաւիլ իջանին հը-
րամանատարութեամբը երեւելի պա-

տերաղմոցն սակները Վաթոյնի զար-
ծերեւա : Վաթաւորներն հասած ժա-
մանակը հաշտութեամբ դիւցադրոյն ա-
կները գաթեթի մը տակ տնկաւեցին ,
որուն մեծ պատիւ ու յարգութիւն
կը մատուցանէին :

* * *

ԲԱՆԵՍԻ ԴՈՒԿԷՆ

ԵՐԻ ԱՌԱՒՈՏԵԱՆ

Արեւիկին ինձ պոչուն ի շաղաւթաւոր
Յաթոյն ծածկէ ի ծաղկաղէտ ծառանոցից
Եւ ի շաղի մեծել ծաղիկ բար ի բոլոր
Յանոց շրթան ծաղկոյն կանաչ և խնկիկ
Փայլ ի յիւթոյն առ թեղ ի թաղ անդադր
Հնաւորն որոց քո եւ պատգամը դիւ գաղի
Չի որ բոլոր ծառաւ մատանոց ծաղի գործ
Վարձաւ ժողոց անշուշտ ի նա զան և փարձ :

Սեղին որ մի միջո ի տաղաւթ մտալիւր
Եւ ծառան ընդ մտա ի զարա պատգամը կառ
Դեղին ընդ ծածկ ծաղիկ իւր նոց հաւաք բեր
Վաթ հանաւ իւր ի հանաւ մեկերաւ
Այս արեւիկ զանաւոր ի փայլ զաղաւթ
Արեւիկ պարա լաւիկ և ինձ յաւաթ
Եւ զարաւ զաւաթ զարեւանոյն տաւաթ
Չի զարաւ զաւաթ զարեւանոյն տաւաթ
Չի զարաւ զաւաթ զարեւանոյն տաւաթ :

Կառնիկ սպիտակ որ ընդ երեկա արեւոյն մաւ
Յինքն տնկաւ զարեւանոյն ի տեղ զաղիկ
Եւ հարմիկ իւր լաւ արեւ մաւաւաւա
Եւ յարաւ զեւ ծիրանոյն գեղեցիկ
Այդոյն և ինձ կայե հանգիստ մեղմ ու անբոյժ
Ի պոչ նմանաւ այս պոչ ինձ հանգաւորիկ
Այդոյն և ինձ պոչաւորիկ կայ զաւաթ
Իսկարս անդիկ թաղաւ զաւաթ և միջո տալ :

Կառ որ հանիկ արարածն երեւանին
Սեղին զանիկ նաւիկ գրեւոր յարաւ տա
Ոնձ գեղ գիւնոյն ոնձ զաղիկոյն ընդ աւան
Այս ամենայն բարե ի թեւ անբոյժաւ
Եւ յարաւ ծառան միջ զարաւ թեւոյն աւաթին
Եւ երեւանի զայր արեւան տնկաւ
Թող անդադրիկ զանոյն աւանիկ ուր կեւոյ
Եւ երեւանի ընդ ընդ ընդ Արաւաւ :

Ս. Ա. Ս.

ԵՐԵՒՏԵՂԻՏՈՒԹԻՒՆ

Եւ ինչ որ զանազան լինի

Հոգեւորացի մէջ Գերմանացի մը
սատիկ սէր ունէր շանց վրայ իրենց
ունեցած երախտադիտութեանցը հա-
մար, և իւր առնոր նոր երկրի
(Վերկիայի) շնորհէն մէկ հաս մը կը
պահէր:

Միկայ օր մը իւր շանը հետ ընկե-
րացած մէկ ընդարձակ լրանցի մը և
զերքը աւախութեամբ շրջապելու
ատեն, որուն երկու կողմէն ուղղա-
հասեց գիրքով բարձր պատեր կայ-
ին, և յատակն ալ շատ խոր էր,
ուրկից ջուրին խորհարու ձայնէն
զմայած ջրոյն մեծ մեծ ընթացքը դի-
տելու ժամանակ քիպուածով մը
ոտքը սահելով ու զղարկի մէջը ինկաւ.
և գորաղ դարար լոյսը շրջապելով,
մէկէն իւր իմացականութիւնը կոր-
սնցուց, քանի մը անգամ ջանաց պս-
գաւանդէն տղամիջ, բայց անտես և
զաւ, շուրջ իմանալով որ իւր սիրելի
տէրը շիպիակ կրնայ ազատիլ, ու և
բախտաբար թեան բացով ժառփա-
րաւ համարեց ինք մեռնիլ, քանի մէ-
կուր տէրը ուստի մէկէն ջուրը նետ
ուելով խածաւ իւր տիրօջ քղանցքէն
ու սկսաւ լողալ, բայց սիրուն
հաւասարիմ կենդանին քիծնալով թէ
սէտր է որ զլուրը ջրէն դուրս մնայ,
թողուց քղանցքը, և ծօծրակէն (էնթ-
սէ) խածաւ, որով կը ջանար որ այս
թանկադին բեռը ջրէն ազատէ:

Լուսնի 500 քայլ երկու նրին ջրոյն
մէջ կենտրոնէն ետեւ, վերջապէս անանկ
տեղքը հասան, որուն պատերը խիտ
ցած, ու անցքն ալ շատ խոր էր, այս
տեղ կենդանին վերջի ճիւղը թափե-
լով ծորով ցամաքը հանեց, անոր
անկենդան մարմինը, ու սկսաւ անոր
երեսը լայնել:

Հեռուէն ղեղացիները այս դուր-
մանալի դէպքին վրայ զարմացած
մինչեւ հոն եկած էին, ասիկայ տես-
նելուն պէս մէկէն իրենց իրաւթը
աւարին, ու պէտք եղած դարման

ները ընկնէն վերջը կը տեսնեն որ
կահսի ընդ քիչ կենդանութեան նշան
ներ ցըցնել, մարդուն առին ու
ծօծրակին վրայ երկու հաս տկուայի
մեծամեծ նշաններ կը տեսնուէին,
ուրկէ պէս շուրջ խածած էր:

Վերջապէս խեղճին խելքը դու-
րի գալով տեսաւ որ անհամար քե-
ղացիներ իւր շուրջը առած տեղում
նին ու շանը ունեցած մարդասիրու-
թիւնը ու ծօրասիրութիւնը պատմե-
լով զարմանալէն լէին դադրէր, և գիտ-
ցաւ որ իւր կենացը երկրորդ ան-
գամ իրեն պարգեւելու առիթ է.
զոյր իւր միակ սիրելի շունն է
եղեր:

Խաբէն Գ. Գ. Թմարտեան:

ՆԱԵՐԵՂԻՏՈՒԹԻՒՆ

Եւ ինչ որ զանազան լինի

Հեղ ա. քրիստոսեան ժողովուրդը պահպան
Միշտ ալ քրիստոսեան խոնկէն եւ անդրա-
Պարիշ կենդանի չէ ասոր նման
Եւրի. հպատակ, ժողովուրդ անհուն
Ղէ. Երեսմագէտ, զործունեաց, ներք
Եւ խորհրդանիւս պաշտօնաւ ինք խաբէին
Վերջապէս կը հաղթէ իմանալ
Բայց առաջնորդ լինել և հոգին
Երբ լսե շրջի ձայն պատահալով
Կամ խորհրդայն կուտայ ի գէմն արտաքին
Կորնոր եւ անդամ բարեբանութիւն
Կը փութ անշէլ տալովն ու պին
Կըստ կըստ շարժանքով որեւ պէս ձայնեքով
Կը յայտնէ կուտայ անհամարեալութիւն
Եւրիշէլ թշուառն իր խորիմ գաւ դեմքով
Գրաւոր ստանալ յաղթանակ տեսնել
Կը ղէ թշուառն տեսնել ու զայն գտնալ
Կը գնէ թէ ո՞ր օտից նշաններ
Կը կը կենտրոն տեսք փայտ փայտ
Կը ղիտէ աստիքն, տեսնել, ու ղէնքերն
Ուրախ կը ցանկոյ լուսն լուսնի
Կը ղայ տալով իր տիրաւ տալէն
Կըստ հրամանայ ի սրտա կը կանգնի
Եւրիշէլ ծարար գործոյ դժուարին
Կը կըստ մարդկային լոյս մտայ լուսն
Բայց զարմանալն առ է ծիծաղիւ
Որ անհարկութեամբ լսե մէկ նշանի
Կըստ կը համարայ կապիւր քաւ տալի
Մէկ շարժութիւն թէ ընէ լուսնին
Կը կը յօժար արտա սիրալի
Երբ իրեն համար լոյս, չէ մեռնի
Եւստ զայն կը մտնայ ղէ վերջինը իւր

Կուղե փորձաւի շատ անգամ շունք
 Սիրուն տիկնոջ հետ անքակ կապուելու
 Կը յիշէ ձեռքերն ժպտալից հետոյ մը
 Որոնք քայքայէին իր հետ անտարբեր
 Կը զոնէ կենդանի իր անբաժնի համար
 Գիշերը պահպան ցերեկը միտք քով
 Հասնէ ու յոռիք թեւեղէր անկասար
 Տընքն ու շօտեցնէր անտարբեր
 Բ. Գ. Ը. Գրածնայ :

Հին Ժամանակաւ խառնարան իմանայ
 Դասի՞ք :

Կ'ընծի ամեն ժամանակ հոգու
 զանախն մահերեւելին ամեն մէկ
 կողմերը անասակ մարդկանց որ և
 իցէ մէկ մէկ տեսակ արժանի պատիւ
 ներ սահմանուած է , սակայն կանանց
 շարադարձութեց փոխարէն յատկապէս
 պատիւ սահմանուած չըլլալուն ետքը
 անոնց համար ալ պատիւ սահման
 ուեցաւ : Սիկին դարուն ժամանակ
 ներք Վաղղիոյ Վերմանիոյ և Լեբուա
 յի հիւսիսային կողմերը աւելի հետա
 քրքրութեամբ արժանի տանջանքներէն
 դորձածուածը զգարաւիչ և կռուա
 բոր կանանց մեզը բար կախելն էր , որն
 որ տակաւին տասն և եօթներորդ դա
 րուն ժամանակները շատ անգամ այս
 պատիւը կը դորձօժէին : Կ'ամենիով զոր
 պարտիչ և կռուարար կանանց վերջէս
 վար մեծ քալ մը կախուած քաղաքին
 բոլոր բազմամարդ փողոցներուն մէջ
 կը պըտըրայցնէին : և թէ որ յանցանք
 նին և ու առաւել ծանր բըրարնէ փողոց
 ները սքըտրայցուցած ժամանակներն առ
 ջնւուն յատուկ մէկը կ'երթար՝ իւր
 ձեռքը փարթիկ և զիւր մը և կամ թէ
 Կարարաւոր մը բռնած քաղաքին մէջ
 բոլոր փողոցները պըտըրայցնէին և ա
 քը սօսնալաճառութեան օրերն ալ
 երկու երեք անգամ կը պըտըրայցնէ
 ին :

Վախ և առաջ քարին տեղը շուն
 մը կը կապէին և կամ թէ արօթի տ
 նիւ մը : Բոլոր յետոյ քարի փոխուե
 ցաւ : այս քարը զանազան ձևերով
 դրելով ամեն մէկ քաղաքին մէջ կար
 իրբեմն այս քարին վրայ լեզուն
 դուրս ձգած կնկան դուրս մը կը քան
 դակէին հոգնած շան մը հեւցող լեզ

ու ին նման , երբեմն ալ մի միայն մէկ
 շան մը կամ կատուի մը գլուխ կը
 քանդակէին , և կամ թէ մէկ շիւ մը
 որուն կ'ըսէին Գանձի շիւ ուսկից և ո
 րը այս առաւիը ելաւ , որ եթէ մէկը
 անխնայեղ ուղեին նէ կ'ըսէին թէ ,
 « Գանձի շիւնն խմեա » :

Սիրտի Գ. Գալարեան :

Բան Բրիտանիի Դիւր Մահաւան Եւրոյ
 առ Կոթին :

Երկնային յոգեմ կայծղ կենդանի
 Լիք ան իջնդիւն դրոյդ հովանի
 Ի սարսուռ ի յոյս անագան
 Ով կ'ըստովեման և մեծի զուրյո
 Կու ի քոյց քնուելին գրոյդ որն պայ բար
 Զոր կնձ որմոյ կը շտակայց ի պար
 Զաւ քոյց քոյսիւնը հոծեն լուսոյգնոյ
 Եթէ եկ յերկնս հոգիդ սրբակնոյ
 Զինչ այս որ խռովե քարէ դիւ բնախ
 Ուր իմ ի նոսմ զոր թէ զիտա իմ
 Ես հեղձանդեմի գործեմ շնորհոյս
 Սա մի իցէ սա ման անպատկառ
 Երկրի կենդանոյ խոյս այս առ ժամայն
 Են երկնից քանին աշտոյ յանդիման
 Զնոյսն լուծիս ի մայն քոյսիւնոյ
 Հաճառում իմ իմ սուր քոյց ինչ թէնոյ
 Ուր արդեօք դժուար ուր քոյց յանդիման
 Ուր և քոյց խոյնոյ ալ ման դժուար
 Դուք Վեպիտիտի
 Գարեղին Բոլհանեմ
 Տէր Կարապետեան
 Վշտեմոս Սերտայեան
 Վարժարանին Չմեռնից :

ՈՒՍՈՒՄՆԵԿԱՆ

ԲՆԵՐԱՆԵԿԱՆ

ԲՆԵՐԱՆԵԿԱՆ ԶԵՐՍՈՒՆԵԿԱՆ

Ինչո՞ն համար ջուր գտնուած տե
 ղերուն քովն երկիրները աւելի ցոյ
 կ'իջնայ :
 Վասն զի ամեն ծր արեգակը այն
 ջուրերէն շարունակ իրեն դուրընը
 վեր կը հանէ , որով այն անդի « զը
 աւելի կը խոնաւնայ , ու երբոր արե
 քակը իւր վերջին խոնարհման կէտէն
 վար իջնայ , այն ժամանակ դուրընը
 արագելով առանա ցոյ կ'ըլլայ :

Ինչո՞ւ համար միայն օգը պարզ և մարտւո՞ր եղած գիշերները ցօղ կ'իջնայ և ամուստ եղածին պէս չիջնար :

Վասն զի սոսրդ և ժաբուր եղած գիշերները աւելի ցուրտ կ'ըլլայ քան թէ ամուստ եղած գիշերները, որով հետեւ երբոր երկինքը թանձր ամպերով ծածկուած է, երկրէս ելած ջերմութիւնը նորէն երկրիս կը հըրէ, որով տաք կը մնայ :

Ինչո՞ւ համար պարզ և հանդարտ գիշերները երբեմն ցօղ չիջնար :

Վասն զի հովը կ'արգելէ ու օդին մէջ կը ցրուէ ու թող չիտար որ ուղղակի երկրիս վրայ իջնան :

Ինչո՞ւ համար բոլոր տարին շարունակ ցօղ իջնալը չ'էք տեսներ :

Վասն զի երբեմն տար բլրաւով մինչև որ վար գայ կ'անօսրոնայ : Երբեմն ալ ցուրտ բլրաւով անձրևէի կամ ձիւնի հետ խառն կ'իջնայ, անոր համար է որ շարունակ չ'էք տեսներ :

Ինչո՞ւ համար ամեն բանի վրայ ցօղ չիջնար :

Վասն զի մարմիններէն ոմանք քիչ կամ ամենին չի պաղելով ու չոր մը նստել վրայի ինքն զգեալ նորէն դուրջների կը դառնան, անոր համար կը կարծեն որ այս ինչ մարմնոց վրայ ցօղ չ'է ինքն :

Ինչո՞ւ համար ցօղը ամեն նիւթի վրայ միակերպ չ'իստի :

Վասն զի երկրիս վրայի գտնուած մարմինները հաւասար չեն պաղիր, ոմանք շատ և ոմանք քիչ, թէ իրենց կազմուածքին և թէ իրենց դրոշմը համար, ուստի բնութեամբ շուտ պաղող մարմիններուն վրայ շատ ցօղ կը նստի, իսկ ոմանք որ ուշ և կամ թէ քիչ կը պաղին վրային քիչ ցօղ կը նստի :

Ինչո՞ւ համար ցօղը առաւել առաւտուն դէմ կ'իջնայ :

Վասն զի ինչպէս առաւու երկրիս վրայի մարմինները երթալով աւելի կը պաղին, բոց ցօղը արեգակը մարդ մոտէնէն ետեւ կ'սկսի իջնալ :

Ինչո՞ւ համար ցօղը երբեմն առաւոյց և երբեմն ալ քիչ :

Վասն զի երբոր օդը քանի մը որ

տար լինէն ետեւ իմեաւ ըլլայ, այն ատեն աւելի առաւ ցօղ կ'իջնայ :

Ինչո՞ւ համար պարզ գիշեր մը բաց օդը գետնի վրայ գլխիվար դաւաթ մը զննս մէջի կողմերը ցօղով կը լեցուի, որ եթէ վեր վերցնելու ըլլատ ջուր եղած չի՞ չի՞ կ'սկսի գետնի վրայ :

Վասն զի դաւաթը իրմէ միայն նույ ջերմութիւն դուրս ապալ չուտով մը կը պաղի ու երկրէն շարունակ դուրս ելած ջրայ գոլորիքը գաւաթին կողմերը կ'ալելով անոր պաղութենէն կը խառնան ու ջուր կը կարին, ու երբ որ վեր վերցնելու ըլլատ գաւաթին բերնէն կ'սկսի չի՞ չի՞ վաղել :

Ինչո՞ւ համար եղեամբ առաւել դարնան և աշնան տունը կուգայ :

Վասն զի այն ատենները գիշերը աւելի ցուրտ ըլլալով օդին մէջի եղած գոլորշիները դիւրաւ կը խառնան, ու մարմնոց վրայ իջնալով սաստիկ ցրտութենէն կը սառի :

Ինչո՞ւ համար նաւով կամ կառքով գացող մէկը նաւը կամ կառքը մէկէն ի մէկ կ'եցած ատեն, ինքը գէպի առաջ կ'իջնայ :

Վասն զի նաւին կամ կառքին շարժումը մէջի գտնուած բաներուն ալ կը հաղորդի, անոր համար երբոր մէկէն ի մէկ կը կենան, մարմնոց վարի կողմն ալ անոնց հետ կ'ալած ըլլալով մէկ տեղ կը կենան : Իսկ մարմնոց վերի մասը ազատ ըլլալով առջի ունեցած շարժումը յառաջ կը տանի :

Ս. Վ. Գ. Դամբեան :

Ի Ն Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

Ն Է Փ Ե Ն Ի Դ Ե

Քարսիքա կղզոյն մէջ Ա յաջիւյ քաղաքին մօտ (ուրտեղ որ մեծն Արթուրն ծնած է) բլուրի մը վրայ այր մը կը տեսնուի, որուն համար կ'ըսեն թէ (ինչպէս որ ալ հաւանականութեամբ կը կարծուի) մեծն Արթուրն զինքն

բարդէն իւր աղայութեան ժամանակ
կը իրեն ընկերներէն բաժնուէրով
ստանց անոնց իմացներու հուգոյ ե.
զէր այս այրը հանգարտութեամբ ու
խաղաղութեամբ իրեն տաւ հա-
մարներուն ու զատերուն վրայ տաւ.
ձին խորհելու ու սորվելու համար,
որուն անուան ալ իւր անուամբը՝ Ն.
Բօլեւի այլ բառով է. և որն որ մինչև
հիմա անուանի եղած է:

Այս այրը տարապայման քարակոյտ
ներով ձեւացած է. ու քաղցին ալ
գաւ ի վայր տեղուանք շատ կան, ու
քարերու մեծամեծ մասունքներ մե-
կըղմէկու փայ ինտրով իրարու. կցած
միտարոված իրը բնական կամար մը
ձեւացած են. անանկ որ գրե թէ ալ
ուեստով շինուած կերկնայ: Ասոր
մէկ ծայրը բոց ու միւս ծայրը գոյ-
գած է երկրի գաւ ի վայր տեղերով.
բոց տեղէն ներս հապիւ թէ մէկ
մարդ մը կրնայ սղմիլ. մէջ տեղ տեղ
անկիւնածէ հարթ ու խոր տեղեր
կոյ. ամառվան իկոտ տաք ասեղը ա-
նոնցմէ զօգուկ զեփեւ մը կը շնէ:

Այրին քոփը գտնուած քարակոյտ
ները ու փայտերը գեղեցիկ տեսա-
րան մը կընծայեն մարդուս, թէղեա
և երկիրը ամայի անապատ ու չի-
մշակված է ու չորս զին գետինը քարեր
սփռուած տարածուած է. կը գըտ-
նուին նաև փշախցի հասա տերեւե-
րով տաւնիկը, սրտը ու թը կամ տասը
ոտնաչափ կը բարձրանան. անոնց հետ
խոտնուած են նաև ձիթեղի մացառ-
ներ, ու կարծիր պտուղներով տերե-
ւոյնց մաքուղիներ (հօժա և էմիշի)
ու մեծամեծ թուփեր:

Այս կողմերս խորին քամիների լը-
սութիւն մը կը տիրէ. սակայն շատ
անգամ թուշոց ճուռու գերուն ձայնե-
րէն լուսնիւնը կը պղտորի:

Հիմա այրին մէջ արծիւներ ու
մեծամեծ թռչուններ իրենց բոյն շն-
նած են, որն որ իրենց գեղեցիկ ապա-
տանարան մը ընտրած միշտ հոս կը
բնակին. սակայն չի կարծուիր որ ոչն
տեղը ուրիշ վայրենի կենդանիներ ալ
ըլլայ:

Այրին վրայի բլուրին գապտի

կողմէն բոլոր քաղաքը կը տեսնուի.
ու անկեղ ըիշ մը անգին այրինքն Ն.
այրոյ լեռան բարձր գագաթին ետքի
կողմէն Ռօդօնտո ըսուած լեռան մը.
տաան ձիւները հալերով շարունակ
այս այրին մէջ կը դիմեն. ու այրին
մէջ տեղ տեղ փաթիկ ընկնելը կը
ձեւայրենն:

Սեպտեմբերի 7. Բըրաւանց

ԲԱՐՍԵՐԱՆԵՐՆ

Ընթերցող

Ընթերցող, չորս ու աւագուտ երկիրներ
չաճիր, այլ բաւ տեղ և յարմար հող
պէտք է. սակայն ասիկայ զարմանալի
որակութիւն մը ունի որ ուրիշ բո-
լոր բուսականներուն չորցած մամու-
նակը ինքը ծաղկած է անանկ որ միւս
բուսոց ձմեւը ասոր քարունն է:

Այս տաւնիս ընդ համրապէս Սոր-
նի Պաւսպնի դաշտերուն, իրտու-
նիսի և Նորմանտուաի մէջ կը գըտ-
նուի. վերջապէս մէկ խոտով գրե-
թէ բոլոր Նոբուայի մէջ:

Արիւնց առ հասարակ երեք ոտքէն
աւելի չի բարձրանար. բայց զարմա-
նային ան է որ այս փաթիկ ծառա-
տաւնիս Սպանիոյ Վալենց լեռան վրայ
մինչև 15 ոտք բարձրութեան կը
հոմնի. բազմամիւս նեղ. խիտ. և
փշախցի ձիւղերով ալ դարդարուած է.
իւր ծաղիկները գեղեցիկ գեղին գոյն
մը ունին, որուն գեղեցիկութեանը
Նոգղիւնիք տպելով զարդի համար
իրենց պարուէ զներուն մէջ կըմշակեն:

Այս տաւնիս համար յաակապէս
մարդիկ հերկելու տեղեր ընտրած են.
Նոբուայի յամի մը գաւառներուն
մէջ առ հասարակ բոլորովին այս
տաւնիէն գոյգած է. ինչու որ տրոկէն
անոր ու նեցած անհամար բարիքները
ամեն տեղ դիտուած է:

Երկրագործները. խիստ շատ տրո-
կէն կը քաղեն. ամառիկ ձմեռվան ժա-

1. Այսին բառով մշտադարձ ու փշախցի փո-
րիկ ծառ տաւնիսն է:

մանակ իւր թարմ՝ բոցաշերտ անու-
սուներուն հաւաքելու կերակուր կը-
լան. ձիւղերը և հասար արմատները
բուսնայ կրակի տեղ կը գործածուի :

Տունիկն հետ մէկ տեղ խառն
փուշեր ալ կտածի, անոր համար պէտք
է մեծ դգուշութիւն ընել թէ կեն-
դանեաց տալու և թէ հնձերու մա-
մանակ, ինչու որ թէոր ժամանակէն
եւորը հնձերու ըլլան աւելի կարծր
փշերով լեցուած կըլլայ, որով ամենե-
կն բանիմը սրուած չունենար : Ընդ-
դիպի մէջ առիկայ պարտեզներուն և
տրտերուն բորբոխը ցանկի տեղ կը
գործածեն :

Լըրեւիկ Լեւորդան անկաբանը՝ որն
որ մանրամասնորար այս փոքրիկ ծա-
ռատունկին մշակու թիւնը լաւ քննած
է, կ'ըսէ թէ «առիկայ այգիներու բու-
սըրտիքը խիտ ցանկերու նման կրնայ
«ծառայել ու անանի յաւիտեթիւն
«մին ալ ունի որ կենդանիները գիւղը-
«նելու համար տուած շողգումէն ա-
«ւելի Լեւոր բոյսը կուտայ » :

Դադրեալ մէջ եղած դիտողութիւնը
հաստատողին որ մինչեւ 3 տարուան
հասակը թէոր կանոնաւոր կերպով
չի կտրեն, տասներկու տարեկան
կաշիկի կտրտած փայտերու պէս
դիւրախաւ կըլլայ :

Յարութիւն. Տ. Զ. Լազրեանց :

ԲՆԱԳԵՏՈՒԵԸ

Սիւնի Եւ

Ընդ կենդանիս բնականային ծա-
վերը եղած քառակուսիքներէն ա-
ռաջ ճանչցուած չէր, և մինակ Լա-
րիմայիները կը ծոննան զանի, որոնք
իրենց ժամանակ ժամանակ քրած եր-
կար և հեռաւոր ճամբորդութեանց
մէջ կը տեսնան բաց ի կրթութեան
այ հարաւային կողմէն, ուր բնու-
տեսնուած չէ, առիկայ առ ի կողմը
ուրիշ հետ մէկ գաւառի մէջ մի և

նոյն աւտելիքով կ'ապրին : Դա անորին
նաւապետին բաժնին նայելով, այս
երկու կենդանեաց նշանները ձիւնին
փայտեմուտած ժամանակը այնչափ
քիչ կը տարբերին, որ մեծ վար-
ժութիւն ունենալու է զանոնք իրար
մէջ որոշելու :

Թեպետ Սիւնի հառ եղբ քանի մը
բնութեամբ կախուս տեսակին կը մե-
տենայ, բայց արտաքին տեսիլքովը
բոլորովին անկէ տարբեր է. սրունգ-
ները շատ կարճ են, և գրեթէ բոլոր
մարմնին ալ բաց ի կիւնթիւն երկար
մաշտակով մը նստկուած է, և որ-
սորգները կը վիտեն թէ այնչափ ա-
ռուելի մաշկի հառ ունի, որ հասնէ
նիհարցած է. եղջիւրները ծաւալ և
դարձած են, ագին ալ որուն նշաններն
համեմատելով շատ կարճ է և մա-
ղերուն խառնութեան չի տեսնուիր.
գլխաւորապէս ալ վրին տակը շատ
երկայն և խիտ մաղ կայ :

Սիւնի եղբերը խաւքեր միա-
ցած ամառը հիւսիսային վրաստա-
նու բնականային գաւառներուն և
Սիւնի կղզոյն 75 աստիճան դէպ ի
լայնութեանը մէջ կ'անցնեն. և կ'ե-
րեւոյ թէ ինչպէս որ մեր կլիմային
կենդանիները գաղաղմբու մէջ կե-
նայ կը փափագին, սոյնպէս ալ ասոնց
համայ կը թուի ահագին անապատ-
ներու մէջ կենալը, ուր առաւ որ-
նունգ ալ կը գտնան : Կայիտ ամառն
կէսին ժամանակները Սիւնի կղզին կը
հասնին և սկստենքերին ալ եւս կը
դառնան, իսկ ձմեռելու համար կը
կարծուի թէ Լեւորիկայ այն նահանգ-
ները կ'երթան, ուր երկիրը ձիւնով
պատած ժամանակը, ծառերը միայն
իրենց կերակուր կրնան պահպանել,
ատանկով իրենց տեղափոխուի երկու
կետերը լայնուէ 15 աստիճանով հե-
ռու են, և զարմանալի է որ այս թա-
փառական ճանապարհորդները մեծ
բազմութեամբ առանց բան մը ուտե-
լու տառերու փայ կը կենան :

Ըսնց մէկ երկրէ մը ուրիշ երկիր
ճանապարհորդութիւն գրեթէ 50 քառ-
սակի չափ կից և առանց ուրիշ ա-
ռաջնորդի իրենք են իրենց ճանապար-

հարգին առաջնորդը . անտառներուն մօտ եղած դաշտերուն մէջ կ'արօտին . ուր իրենց բնակութիւնն բարձր տեղերը կը հաստատեն . ըստերուն խառնելքուն մէջ կ'աղէն զովանալ , ու սեպուղիալ ժայռերէն ալ իրենց ձեւերնուն զցուցած ծանրութեանը ներհակ արագութեամբ կը մագլցեն :

Մշակատեղին երամակին եթէ խորանկուծիւն գործածուի , բաւական գիւրութեամբ կը մօտեցուի . որսորդը մեծ զգուշութեամբ պիտի բռնէ , նայելու է որ հարուածը չիտալի . մէկէն զայն սպաննէ . փոքր թէ որ մահու հարուածով չի վերադառնար , մեծ փառանքներու մէջ կ'իյնայ : չէ՛ թէ վերաբերեալն բնկերներէն , զի գետ ու տնիք ուրիշ կենդանեաց պէս իրարու կատարեալ սէր չունին , այլ այն ժաւմանակ տատակ կ'աւ մը սրտորդին և սրտին մէջ կը ծագի , որն որ շատ սոսկալի և միանգամայն սրտորդին կորուստեանը պատճառ կ'ըլլայ , եթէ փախ չելու հնարք մը չի գտնայ և կամ թէ օգնութեան չհասնին :

Մ. Յ. Մամիսեանց :

Տ Ն Տ Ե Ս Ը Կ Ը Ն

Ս Ն Ն Դ Ը Կ Ը Ն

Սարգիսն սեւին սպիտակ համար գիտէ է լա՛ծ գլխաւոր Բոյսերը :

Չկայ անանկ խիղա հետաքրքրաւ կան և շահուոր բան մը բաց ի մարդկային դարմին սննդատկան կերակուրներէն . որոնք բազմօրինակ արհեստներու տակ անցնելով մեծ կատարելութեան հասած են :

Ընտրեալ հետեւեալ ցուցակը կը գնենք որ բուսականներուն մասին պիտի զտարձային է :

Պէտքսկիւրը Հարաւային Վերիկայի բնիկ բոյսն է , և մինչեւ անգամ Բիլիի , Տերուի , և Սօնտեմիսի մէջ կը գտնուի . գետնի վայրի վիճակին

մէջ 1558 ին էր որ Լըրուայի մօտ նազիրները անոր վայրը առաջին անգամ տեղեկաւ տուին . բայց հիմայ անիկայ երկրիս ամեն կողմը կը գտնուի : Յիշելէ և Հաճաք թափարկանեմէն և Սիպերիայէն ելաւ առաջ , և տակաւին հոն կը բուսնի : Վարալը միայն Լեմպիլայի մէջ շատ կը գտնուի , և կ'երեւի թէ անկէջ ելած պիտի ըլլայ : Մարդիկը Սերսիկայի մէջ կը բուսնի , և Քօրմուտի Վերիկայ գրանալէն ետքը անգամ Լըրուայի շրջակին տնիկայ :

Հոյսածառը Հարաւային ծովի կողմէն երուն մէջ կը բուսնի մանաւանդ Օդահէգի մէջ , թէյը Չինաստանէն և Դարսնէն ի զատ ուրիշ տեղ չի բուսնիր : Չինաստան բոլոր տեղերէն կը լեցնէ անով : Բօսի բնկալը աւելի հասարակածի տակ եղած քաղաքներուն մէջ կը բուսնի և ծառերուն պիտի պատուականն է . կերակուրի հանդերձի և ատոր նման ուրիշ բաներու գոյուն համար :

Խառնիկ երջանիկ Լըրուայի մէջ կը բուսնի . բայց հիմա արեւելեան ու արեւմտեան Հնդկաստանի մէջ ալ կայ : Խառնիկն ամենեւն աղէկ տեսաւ կը Լըրուայի մէջ Սորա բուսած տեղէն կուգայ : Ուսկից ասորին 14 լիւրի շափ բան գուրս կ'երէ :

Սուրբ Գամիսիկաւեն 60 կամ 70 լիւրի շափ գուրս կ'երէ : Ըմեն տեսակ խնձորները վայրի խնձորէն ելած են , որ գրեթէ երկրիս ամեն մասին մէջ ալ կը գտնուի : Ինչը Պարսկաստանէն ելած է , և մինչեւ հիմայ կայ . բայց մանր , գառն ու թառաւոր է :

Օթախոյին սկիւրը Սեկիկայէն ու հարաւային Վերիկայէն է . և այս մօտերս ալ ուրիշ տեսակ մը գտնուցաւ նոր Հօլանտայի մէջ . 1586 ին էր որ Պ. Ուօլթըր Ռալէյ առաջին անգամ Լնդոնի խօթեց անիկայ Հիսթորիին Քառօյնայէն : Օնեբեկը Լիւայէն բերվեցաւ . կաղաճը և Հոլլանդ նոր Հօլանտայէն , Բալիւ արեւելեան Հնդկաստանէն , Բալիւ Չինաստանէն և Բրիտի Լեմպիլայէն : Սիւր ու Սիւրը Լիւայի ու Վերիկէի զանազան

Ահա այսպէս շատ հիմնաւորօրէն մարտիկներ
հիմնականում և անուսում հշարիներ
Ջիբրիէն այլոց ին յաւընիկ շատ բանգիտ
Եւ անկողան հարձէն ըլլալ վերապաշտ
Իրենք իրենց վարահայած ին Գոռան
Շատ անվայել լինէրո՞ւ մեծ ին մարան
Նախանշաբէլ հալած արող ու մաշած
Արգիւր ի ըլլան ազգիկ բանիւ մեծապանծ
Բայց որպէս ին ին երեսուր նախանշող
Այլ Գրիգորիոս մանկանց վրայ հոգաւոր
Շատ պաշարմամբ իրենց միայն ի լինալի
Եւ անպիտէ խորհուրդներով ի երեւի
Եւսոս անհէրիկ անուն իմաստեր ին Գրիգ
Իւ միայնիկին հաճեցնել ըսին ի լինին
Ասող անունց որ Գոռա պիտէ ին հոգիին
Կած երանի ի իմաստաբանիւն հալիկին
Ոչ խորհրդաց հանձնարելին ին քանին

